

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства

та природокористування

Навчально-науковий інститут економіки

та менеджменту

Кафедра обліку і аудиту

06 – 02–153

Конспект лекцій

з навчальної дисципліни "Фінанси підприємств"
для студентів напряму підготовки
6.030509 "Облік і аудит"
денної, заочної і дистанційної форм навчання

Рекомендовано
методичною комісією
за напрямом підготовки
6.030509 «Облік і аудит»
Протокол № 5
від 21. 01. 2016 року

РІВНЕ – 2016

Конспект лекцій з дисципліни "Фінанси підприємств" для студентів
напряму підготовки 6.030509 "Облік і аудит" денної заочної і дистанційної
форм навчання / Вовк В.М.: НУВГП, 2016. – 34 с.

Укладач: Вовк В.М., доцент

Відповідальний за випуск – Лазаришина І.Д., д-р економ. наук, професор
завідувач кафедри обліку і аудиту

Зміст

Національний університет
водного господарства
та природокористування

	стор.
1. Мета і завдання дисципліни	3
2. Зміст тем дисципліни	3
3. Методичні поради до самостійного вивчення дисципліни	5
4. Навчально-методичне забезпечення	33

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою дисципліни “Фінанси підприємств” є вивчення сукупності фінансових відносин як специфічної форми суспільних відносин, підсистеми економічного базису, а також отримання студентами базових знань з питань теорії та практики фінансових відносин суб'єктів господарювання. Дисципліна передбачає вивчення студентами системи фінансово-кредитних відносин у взаємозв'язку з економічним механізмом функціонування виробництва в ринкових умовах.

Завдання дисципліни: з'ясування сутності фінансових ресурсів підприємств, методів і джерел їх формування, організації фінансової діяльності підприємств; набуття навичок здійснення розрахунків грошових надходжень, формування прибутку і його використання, впливу оподаткування та визначення потреби в обігових коштах, джерелах фінансування відтворення основних виробничих фондів; оволодіння методами оцінки фінансового стану, фінансового планування й санації підприємств.

Предметом навчальної дисципліни “Фінанси підприємств” є система фінансово-економічних відносин, які виникають у процесі звичайної діяльності суб'єктів господарювання.

2. ЗМІСТ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

№ теми	Найменування теми	Зміст питань
1	2	3
1	Сутність та основи організації фінансів підприємств	1. Сутність фінансів та їх функції 2. Склад та характеристика фінансових ресурсів підприємств 3. Зміст, завдання та організація фінансової роботи на підприємстві
2	Організація грошових розрахунків підприємств	1. Система розрахунків на підприємстві 2. Готівкові розрахунки 3. Безготівкові розрахунки 4. Види банківських рахунків. Порядок відкриття рахунків у банку
3	Грошові надходження підприємств	1. Види грошових надходжень підприємств 2. Грошові надходження від операційної діяльності 3. Грошові надходження від іншої звичайної діяльності

Продовження табл. 1

1	2	3
4	Формування і розподіл прибутку	<ol style="list-style-type: none"> 1. Механізм формування прибутку підприємства в залежності від системи калькулювання собівартості 2. Формування чистого прибутку підприємства 3. Розподіл і використання прибутку 4. Показники рентабельності та методи їх визначення
5	Оподаткування підприємств	<ol style="list-style-type: none"> 1. Система оподаткування підприємств 2. Класифікація податків та їх функції 3. Види податків і зборів
6	Оборотні активи підприємств	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність оборотних активів підприємств та особливості їх організації 2. Необхідність визначення потреби в оборотних активах підприємства. Методи нормування 3. Нормування оборотних активів прямим методом 4. Розрахунок нормативу оборотних активів економічним методом 5. Показники використання оборотних активів
7	Кредитування підприємств	<ol style="list-style-type: none"> 1. Необхідність кредитування. Види кредитів 2. Порядок видачі кредиту 3. Порядок погашення кредиту
8	Основні засоби підприємства	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття основних засобів та необхідність їх відтворення 2. Знос і амортизація основних засобів 3. Показники стану, руху, забезпеченості та ефективності використання основних засобів
9	Фінансове планування на підприємствах	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зміст, завдання та методи фінансового планування 2. Зміст і структура фінансового плану підприємства
10	Банкрутство та фінансова санація підприємств	<ol style="list-style-type: none"> 1. Суть і види банкрутства 2. Порядок оголошення підприємства банкрутом 3. Санація підприємств
11	Оцінювання фінансового стану підприємств	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінювання фінансового стану підприємств, його необхідність і значення 2. Показники фінансового стану підприємств

3. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Тема: ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

1. Сутність фінансів та їх функції.
2. Склад та характеристика фінансових ресурсів підприємств.
3. Зміст, завдання та організація фінансової роботи на підприємстві.

1. Сутність фінансів та їх функції

Фінанси підприємств – це економічні відносини, пов’язані з рухом грошей, формуванням грошових потоків, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб’єктів господарювання в процесі відтворення.

До фінансів належать такі групи грошових відносин:

- грошові відносини між підприємствами та їх засновниками;
- грошові відносини між підприємствами та іншими суб’єктами господарювання;
- грошові відносини між підприємствами та різноманітними ланками фінансово-кредитної системи;
- грошові відносини між підприємством і зайнятими на ньому працівниками;
- грошові відносини в середині самих підприємств.

У процесі відтворення фінанси підприємств як економічна категорія реалізуються через такі функції:

- формування фінансових ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності;
- розподіл та використання фінансових ресурсів для забезпечення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, для виконання своїх фінансових зобов’язань перед бюджетом, банками, суб’єктами господарювання;
- контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення.

2. Склад та характеристика фінансових ресурсів підприємств

Фінансові ресурси підприємств – це власний, позичений та залучений грошовий капітал, який використовується підприємствами для формування своїх активів та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання відповідного доходу, прибутку.

Власні кошти – це кошти підприємств, які постійно знаходяться в їхньому обігу й строк користування якими не встановлений.

Позичені кошти – це кошти, які отримує підприємство на визначений термін, за плату і на умовах повернення.

Залучені кошти – це кошти, які не належать підприємствам, але внаслідок діючої системи розрахунків постійно знаходяться в їх обігу.

Активи – це ресурси, які створюються підприємствами в результаті минулих заходів, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічної вигоди в майбутньому. Активи бувають оборотні та необоротні.

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, не обмежені у використанні, а також інші активи підприємства, які призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу або протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Необоротні активи – всі активи, які не вважаються оборотними.

3. Зміст, завдання та організація фінансової роботи на підприємстві

Фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей.

Фінансову діяльність підприємства спрямовано на виконання таких основних завдань:

- фінансове забезпечення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- своєчасність виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;
- мобілізація фінансових ресурсів у обсязі, необхідному для фінансування виробничого розвитку та збільшення розміру власного капіталу;
- пошук резервів збільшення доходів, прибутку та підвищення рентабельності;
- контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

Фінансова робота підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

1. Фінансове прогнозування та планування.
2. Оперативна й поточна фінансово-економічна робота.
3. Аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності.

Тема: ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1. Система розрахунків на підприємстві.
2. Готівкові розрахунки.

3. Безготівкові розрахунки.

4. Види банківських рахунків. Порядок відкриття рахунків у банку.

1. Система розрахунків на підприємстві

Грошовий оборот – це рух грошей у процесі виробництва, розподілу і споживання національного продукту, який здійснюється шляхом готівкових та безготівкових розрахунків.

Грошовий оборот на кожному підприємстві відбувається в таких напрямках:

- забезпечення процесу виробництва;
- реалізація продукції (товарів, робіт, послуг);
- сплата податків, обов'язкових відрахувань і зборів;
- отримання і погашення кредитів із сплатою відсотків.

Розрахунками називається система грошових відносин, пов'язаних з оплатою товарів, робіт, послуг і виконанням інших фінансово-кредитних зобов'язань підприємств, організацій, населення.

Маса грошей, яка перебуває в обороті, має дві форми: безготівкову і готівкову.

Готівка, як правило використовується при виплаті заробітної плати, пенсій, стипендій, а також при купівлі товарів і послуг у роздрібній торгівлі, розміщенні коштів у банківських внесках тощо.

У сфері безготівкового обігу рух грошей здійснюється у вигляді перерахування сум через рахунки в банках.

2. Готівкові розрахунки

Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

За готівкових розрахунків оплатою визнається факт грошей у касу.

Вимоги до організації готівкових розрахунків:

1. Підприємства (підприємці), які відкрили поточні рахунки в банках і зберігають на цих рахунках свої кошти, повинні здійснювати розрахунки за своїми грошовими зобов'язаннями пріоритетно в безготівковій формі.

2. Підприємства (підприємці) можуть здійснювати розрахунки готівкою між собою і з фізичними особами через касу як за рахунок готівкової виручки, так і за рахунок коштів, одержаних із банків.

3. Підприємства (підприємці) мають право здійснювати розрахунки готівкою між собою та/або з фізичними особами протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами в межах наступних граничних сум:

- підприємств (підприємців) між собою протягом одного дня в розмірі 10 000 (десяти тисяч) гривень;
- фізичної особи з підприємством (підприємцем) протягом одного дня за товари (роботи, послуги) у розмірі 150 000 (ста п'ятдесяти тисяч) гривень;
- фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, у розмірі 150 000 (ста п'ятдесяти тисяч) гривень.

Обмеження не поширюються на:

- 1) розрахунки підприємств (підприємців) з бюджетами та державними цільовими фондами;
- 2) добровільні пожертвування та благодійну допомогу;
- 3) використання коштів, виданих на відрядження.
4. Якщо підприємство (підприємець) приймає до обслуговування електронні платіжні засоби з метою проведення оплати вартості товарів чи послуг і оснащене платіжним терміналом, то таке підприємство може за рахунок готівкової виручки або коштів, отриманих із банку, надавати держателю електронного платіжного засобу послуги з видачі готівки з друкуванням квитанції платіжного терміналу та відображенням таких операцій у відповідній книзі обліку.
5. Уся готівка, що надходить до кас, має своєчасно (у день одержання готівкових коштів) та в повній сумі оприбутковуватися.
6. Ліміт каси та строки здавання готівкової виручки устанавлюються, відповідно до таких вимог:
  - а) для підприємств, що розташовані в населених пунктах, де є банки, - щодня (у день надходження готівкової виручки (готівки) до їх кас);
  - б) для підприємств, у яких час закінчення робочого дня (зміни), не дає змогу забезпечити здавання готівкової виручки (готівки) в день її надходження, - наступного за днем надходження готівкової виручки (готівки) до каси дня;
  - в) для підприємств, що розташовані в населених пунктах, де немає банків, - не рідше ніж один раз на п'ять робочих днів.
7. Готівкова виручка підприємств (підприємців), у тому числі готівка, одержана з банку, використовуються ними для забезпечення потреб, що виникають у процесі їх функціонування, а також для проведення розрахунків з бюджетами та державними цільовими фондами за податками і зборами (обов'язковими платежами).
8. Підприємства мають право зберігати у своїй касі готівку, одержану в банку для виплат, що належать до фонду оплати праці, а також пенсій, стипендій, дивідендів (доходу), понад устанавлений ліміт каси протягом трьох робочих днів, включаючи день одержання готівки в банку.
9. Видача готівкових коштів під звіт або на відрядження здійснюється на закупівлю сільськогосподарської продукції та заготівлю вторинної сировини,

крім металобрухту, дозволяється на строк не більше 10 робочих днів від дня видачі готівкових коштів під звіт, а на всі інші виробничі (господарські) потреби на строк не більше двох робочих днів, уключаючи день отримання готівкових коштів під звіт.

10. Фізичні особи - довірені особи підприємств, які одержали готівку з поточного рахунку із застосуванням корпоративного електронного платіжного засобу, використовують її за призначенням без оприбуткування в касі.

11. Підприємства під час здійснення розрахунків із споживачами за готівку зобов'язані приймати у сплату за продукцію (*товари, роботи, послуги*) банкноти і монети усіх номіналів без обмежень (*у тому числі розмінні, обігові, пам'ятні монети, зношені, значно зношені банкноти та монети*).

Розрахунки готівкою проводяться із застосуванням:

- прибуткових та видаткових касових ордерів,
- видаткових відомостей;
- документів за операціями із застосуванням платіжних карток;
- розрахункових документів;
- іншими касовими документами, які згідно із законодавством України підтверджували б факт продажу (повернення) товарів, надання послуг, отримання (повернення) готівкових коштів.

3. Безготівкові розрахунки

Безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками з доручення підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів.

За безготівкових розрахунків оплатою визнається факт надходження коштів за товари (послуги, роботи) на рахунки в установи банку.

Безготівкові розрахунки класифікуються за такими ознаками:

1. Призначення платежу:
  - 1.1. Розрахунки за товарними операціями.
  - 1.2. Розрахунки за нетоварними операціями.
2. Територіальне розміщення підприємств і банківських установ, що їх обслуговують:
  - 2.1. Місцеві.
  - 2.2. Міжміські.
  - 2.3. Міжнародні
3. За способом реалізації:
  - 3.1. Прямі.
  - 3.2. Транзитні.

Організація безготівкових розрахунків передбачає їх здійснення записом (перерахуванням) коштів з рахунка покупця (платника коштів) на рахунок постачальника (отримувача коштів) або заліком взаємних розрахунків між покупцем і постачальником продукції.

Принципи організації безготівкових розрахунків:

1. Грошові кошти всіх господарських суб'єктів підлягають обов'язковому зберіганню на поточних та інших рахунках в установах банків.

2. Безготівкові розрахунки між підприємствами, фізичними особами здійснюються через банки шляхом перерахування коштів із поточних рахунків платників на поточні рахунки одержувачів коштів.

3. Розрахунки з постачальниками за товарно-матеріальні цінності і послуги проводяться, як правило, після відпуску продукції або надання послуг.

4. Банки списують кошти з рахунків підприємств тільки за розпорядженнями їх власників.

5. Доручення підприємств на перерахування коштів приймаються банками до виконання тільки в межах наявних коштів на їх рахунках.

6. Зарахування коштів на рахунок одержувача відбувається після списання відповідних грошових сум із рахунків платника.

7. Банк на договірній основі здійснює розрахунково-касове обслуговування своїх клієнтів і виконує їх розпорядження щодо перерахування коштів із рахунків.

8. Підприємства самостійно обирають форми розрахунків та вказують їх при укладенні між собою договорів.

9. Взаємні претензії за розрахунками між платником та одержувачем коштів розглядаються сторонами в претензійно-позовному порядку без участі банку.

Для здійснення безготівкових розрахунків можуть застосовуватись такі платіжні документи (інструменти) [4]:

- меморіальний ордер (за однотипними операціями банки можуть складати зведені меморіальні ордери);
- платіжне доручення;
- платіжна вимога-доручення;
- платіжна вимога;
- розрахунковий чек;
- акредитив;
- інкасове доручення (розпорядження).

4. Види банківських рахунків. Порядок відкриття рахунків у банку

Підприємства та їхні відокремлені підрозділи можуть мати такі основні види рахунків в національній валюті:

- поточні;

- бюджетні;
- кредитні;
- депозитні (вкладні).

Для відкриття поточних рахунків підприємства подають установам банків такі документи:

- заяву про відкриття поточного рахунку;
- копію належним чином зареєстрованого установчого документа;
- копію довідки про внесення юридичної особи до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України;
- картку із зразками підписів і відбитка печатки.

На підставі зазначених вище документів уповноважений працівник банку здійснює ідентифікацію клієнта та осіб, уповноважених розпоряджатися поточним рахунком. Між банком і клієнтом укладається в письмовій формі договір банківського рахунку.

Тема: ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

1. Види грошових надходжень підприємств.
2. Грошові надходження від операційної діяльності.
3. Грошові надходження від іншої звичайної діяльності.

1. Види грошових надходжень підприємств

Грошові надходження – це кошти, які надходять на поточні й інші рахунки підприємств у банках та в касу підприємств і являють собою надходження грошових коштів за продажу продукцію, виконані роботи чи надані послуги, а також виконання інших господарських операцій у процесі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

Під **грошовими потоками** розуміють надходження і витрати грошових коштів та їхніх еквівалентів.

Грошові надходження поділяються на такі групи:

- виручка від реалізації продукції, робіт і послуг;
- виручка від іншої реалізації;
- доходи від позареалізаційних операцій;
- доходи від фінансових операцій;
- доходи від інвестиційної діяльності;
- доходи від надзвичайних подій.

Відмінність між сумою грошових надходжень і доходом підприємства зумовлена тим, що:

1. Моменти виникнення доходу і надходження грошових коштів на підприємство здебільшого не збігаються.

2. Розрахунки за реалізовану продукцію можуть здійснюватися не тільки в грошовій, а і в натуральній формі.

3. Існують грошові надходження, які не пов'язані з реалізацією продукції.

2. Грошові надходження від операційної діяльності

Головним джерелом грошових надходжень від операційної діяльності є грошові кошти, отримані від покупців і замовників.

Вцілому, грошові надходження від операційної діяльності включають:

- надходження від основної діяльності, тобто від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням непрямих податків (податку на додану вартість, акцизного збору тощо);
- грошові надходження від погашення векселів одержаних, від їх продажу;
- сума одержаної попередньої оплати та авансових надходжень грошовими коштами від покупців і замовників під наступну поставку продукції (товарів, робіт, послуг);
- повернуті підприємству постачальниками і підрядниками суми попередньої оплати та авансових надходжень грошовими коштами;
- сума одержаних підприємством відсотків (процентів) за залишками коштів на його поточних рахунках за договорами банківського рахунку;
- відшкодовані підприємству з бюджету суми податкового кредиту з цього податку шляхом зарахування грошових коштів на рахунки в установах банків;
- одержані з бюджету на рахунки підприємства в установах банків суми інших податків і зборів (обов'язкових платежів), крім податку на додану вартість;
- отримані з бюджетів та позабюджетних фондів суми субсидій, дотацій;
- одержані для здійснення видатків на операційну діяльність підприємства інші асигнування з бюджету і кошти цільового фінансування від інших осіб (благодійників);
- одержані підприємством грошовими коштами економічні санкції за порушення законодавства та умов договорів;
- інші надходження грошових коштів від операційної діяльності, не включені до попередніх статей звіту про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності, зокрема від реалізації оборотних активів, включаючи іноземну валюту, надходження від діяльності обслуговуючих господарств, від операційної оренди активів.

Доходи (виручка) від реалізації групуються за такими видами діяльності:

- реалізація товарів;
- реалізація готової продукції;
- виконання робіт та надання послуг.

Залежно від сфери товарного обігу ціни поділяються на такі основні види:

- у промисловості: оптові ціни;
- у будівництві: кошторисні;
- у сільському господарстві: закупівельні;
- у торгівлі: роздрібні ціни;
- у сфері послуг: тарифи.

За умов ринкової економіки існують:

- вільні ціни;
- фіксовані ціни;
- регульовані ціни.

За складовими ціни виділяють такі види цін на продукцію підприємств:

- оптова ціна підприємства;
- відпускна оптова ціна підприємства;
- оптово-посередницька ціна;
- роздрібна ціна.

3. *Грошові надходження від іншої звичайної діяльності*

До складу іншої звичайної діяльності відносять інвестиційну та фінансову діяльність.

Інвестиційна діяльність дає можливість підприємству отримувати грошові надходження:

- від продажу акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток у капіталі інших підприємств;
- надходження у вигляді відсотків за позики, надані іншим сторонам, за фінансовими інвестиціями в боргові цінні папери, за використання переданих у фінансову оренду необоротних активів тощо.
- надходження у вигляді дивідендів як результат придбання акцій або часток у капіталі інших підприємств;
- надходження грошових коштів від повернення авансів та позик, наданих іншим сторонам, надходження грошових коштів від ф'ючерсних контрактів, форвардних контрактів, опціонів тощо.

Головний зміст фінансової діяльності підприємства полягає в належному забезпеченні фінансування. Тому з фінансовою діяльністю підприємства пов'язані такі надходження грошових коштів:

- надходження грошових коштів від розміщення акцій та інших операцій, що призводять до збільшення власного капіталу;

надходження грошових коштів у результаті утворення боргових зобов'язань;

- інші надходження грошових коштів, пов'язані з фінансовою діяльністю.

Тема: ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ

1. Механізм формування прибутку підприємства в залежності від системи калькулювання собівартості.
2. Формування чистого прибутку підприємства.
3. Розподіл і використання прибутку.
4. Показники рентабельності та методи їх визначення.

1. Механізм формування прибутку підприємства в залежності від системи калькулювання собівартості

У країнах з ринковою економікою застосовується 2 базові системи калькулювання собівартості продукції, на основі яких формуються різні за змістом звіти про прибутки:

<i>Система калькулювання повних витрат</i>	<i>Система калькулювання змінних витрат</i>
1. Продажі	1. Продажі
2. Собівартість реалізованої продукції	2. Собівартість реалізованої продукції
3. Валова маржа (валовий прибуток)	3. Маржинальний доход
4. Адміністративні витрати	4. Постійні виробничі витрати
5. Витрати на збут	5. Постійні адміністративні витрати
6. Чистий операційний прибуток	6. Постійні витрати на збут
	7. Чистий операційний прибуток

Формування прибутку на підприємствах залежить від розміру виручки від реалізації продукції. Цю залежність дозволяють встановити показник сили дії операційного важеля.

Сила дії операційного важеля розраховується як відношення маржинального доходу до прибутку і показує скільки відсотків зміни прибутку дасть кожен відсоток зміни виручки. Чим більший рівень постійних витрат, тим більша сила впливу операційного важеля, яка свідчить про рівень підприємницького ризику.

Оскільки сила дії операційного важеля залежить від співвідношення постійних і змінних витрат, його можна використовувати для управління структурою витрат підприємства, обираючи оптимальну.

2. Формування чистого прибутку підприємства

Визначення розміру прибутку (збитку) формується поступово протягом фінансово-господарського року від усіх видів діяльності підприємства.

Процес формування прибутку (збитку) звітного періоду може бути поділений на такі етапи:

1. Визначення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, послуг).
2. Розрахунок валового прибутку (збитку).
3. Визначення фінансового результату від операційної діяльності.
4. Розрахунок прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування.
5. Визначення прибутку (збитку) від звичайної діяльності.
6. Визначення прибутку (збитку) від надзвичайної діяльності.
7. Визначення чистого прибутку (збитку) звітного періоду.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) податку на додану вартість, акцизного збору, інших зборів, вирахувань з доходу.

Різниця між чистим доходом і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) називається валовим прибутком (збитком).

Фінансовий результат від операційної діяльності визначаються як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Фінансовий результат до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків) з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

Остаточний фінансовий результат - чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) до оподаткування, податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування.

3. Розподіл і використання прибутку

Отриманий підприємством прибуток є об'єктом розподілу. У розподілі прибутку можна виділити два етапи.

Перший – це розподіл загального прибутку.

Другий – це розподіл і використання прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

Із загального прибутку сплачується податок на прибуток згідно з умовами, передбаченими законодавством. Прибуток, що залишився після оподаткування, надходить в повне розпорядження підприємства.

Порядок використання прибутку визначає власник (власники) підприємства або уповноважений ним орган згідно з статутом підприємства.

Розподіл прибутку може здійснюватися у таких напрямках:

- на поповнення статутного капіталу;
- на поповнення резервного капіталу;
- дивіденди, нараховані акціонерам (учасникам);
- інше використання прибутку.

4. Показники рентабельності та методи їх визначення

Рентабельність дає уявлення про достатність (недостатність) прибутку порівняно з іншими окремими величинами, які впливають на виробництво, реалізацію і фінансово-господарську діяльність підприємства. Показники рентабельності визначаються в коефіцієнтах або у відсотках і показують частку прибутку в кожній грошовій одиниці витрат, або частку товарної продукції в її собівартості.

До показників рентабельності продукції відносять:

1. Рентабельність окремих виробів.
2. Рентабельність реалізованої продукції.
3. Рентабельність виробництва.

Показники рентабельності можна розраховувати і за окремими структурними підрозділами, і за видами діяльності.

Значний вплив на формування прибутку мають авансований капітал (активи) та власний капітал. Для цього обчислюють:

1. Рентабельність активів, яка визначає скільки прибутку приносить кожна гривня, вкладена в актив.
2. Коефіцієнт прибутковості власного капіталу, що характеризує прибутковість власного капіталу.

Зміна рентабельності окремих видів продукції відбувається під впливом різних факторів. Фактори зміни визначаються як прийомами елімінування так і за допомогою моделі Дюпона.

Тема: ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

1. Система оподаткування підприємств.
2. Класифікація податків та їх функції.
3. Види податків і зборів.

1. Система оподаткування підприємств

Податки – система примусового стягнення державою коштів з фізичних і юридичних осіб за встановленими правилами з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів, необхідних для виконання державою її функцій.

Система оподаткування в Україні визначається Податковим Кодексом України № 2755-VI від 02.12.2010 р. та Господарським Кодексом України №436-IV від 16.01.2003 р.

Система оподаткування в Україні повинна передбачати граничні розміри податків і зборів, які можуть справлятися з суб'єктів господарювання.

Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Кодексу

Принципами побудови системи оподаткування є:

- стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції;
- стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності;
- обов'язковість;
- рівнозначність і пропорційність;
- рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;
- соціальна справедливість;
- стабільність;
- економічна обґрунтованість;
- рівномірність сплати;
- компетенція;
- єдиний підхід;
- доступність.

Платниками податків і зборів (обов'язкових платежів) є юридичні і фізичні особи, на яких згідно з законами України покладено обов'язок сплачувати податки і збори (обов'язкові платежі).

Облік платників податків і зборів (обов'язкових платежів) здійснюється органами державної податкової служби та іншими державними органами відповідно до законодавства.

З метою проведення податкового контролю платники податків підлягають реєстрації або взяттю на облік в органах державної податкової служби за місцезнаходженням юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб, місцем проживання особи, а також за місцем розташування (реєстрації) їх підрозділів, рухомого та нерухомого майна, об'єктів оподаткування або об'єктів, які пов'язані з оподаткуванням або через які провадиться діяльність (неосновне місце обліку).

2. Класифікація податків та їх функції

Класифікація податків проводиться за кількома ознаками: за формою оподаткування; за економічним змістом об'єкта оподаткування; залежно від рівня державних структур, які їх встановлюють; за способом справляння.

І. За формою оподаткування всі податки поділяються на дві групи: прями і непрямі.

II. За економічним змістом – податки поділяються на 3 групи: податки на доходи, споживання і майно.

III. За рівнем державних структур, які встановлюють податки, вони поділяються на: загальнодержавні і місцеві.

IV. За способом справляння: податки поділяються на 2 види – розкладні і окладні.

До основних функцій податків належать:

- фіскальна;
- регулююча;
- розподільча;
- стимулююча;
- контрольна.

Фіскальна функція – наповнення доходної частини бюджету, доходів держави для задоволення потреб суспільства.

Регулююча функція виявляється в наданні пільг з оподаткування окремим галузям та виробникам.

Розподільча функція – розподіляє одержані кошти.

Стимулююча функція – створює орієнтири для розвитку або згорання виробництва, діяльності через застосування пільг, зміну об'єкта оподаткування, зменшення бази оподаткування.

Контрольна функція забезпечує нагляд та контроль за своєчасністю, повнотою сплати податків платниками в Україні.

Регулювання розвитку економіки у державі проводиться шляхом встановлення:

- об'єктів оподаткування,
- джерела сплати податків,
- розміру податкових ставок,
- застосування податкових пільг і санкцій;
- використання інших податкових важелів.

Під **об'єктом оподаткування** розуміється те, що за законом підлягає оподаткуванню.

Джерела сплати податків і податкових платежів – це дохід їх платника, з якого сплачуються відповідні податки і платежі.

Податкова ставка – це законодавчо встановлений розмір оподаткування у відношенні до об'єкта оподаткування.

Податкова пільга визначається як зміна будь-якого елемента податку, внаслідок чого зменшується розмір податкового зобов'язання платника або зміна терміну сплати податку на користь суб'єкта оподаткування.

Податкові санкції проявляються через систему заходів, які застосовуються до платників податків у випадку порушення ними податкового законодавства.

3. Види податків і зборів

Згідно Податкового Кодексу України в Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори.

До загальнодержавних належать податки та збори, що встановлені Податковим Кодексом і є обов'язковими до сплати на усій території України.

До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим Кодексом, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

До **загальнодержавних** належать такі податки:

1. Податок на прибуток підприємств.
2. Податок на доходи фізичних осіб.
3. Податок на додану вартість.
4. Акцизний податок.
5. Екологічний податок.
6. Рентна плата.
7. Мито.

Зарахування загальнодержавних податків здійснюється до державного і місцевих бюджетів України.

До **місцевих податків** належать:

1. Податок на майно.
2. Єдиний податок.

До **місцевих зборів** належать:

1. Збір за місця для паркування транспортних засобів.
2. Туристичний збір.

Зарахування місцевих податків та зборів здійснюється до відповідних місцевих бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України.

Тема: ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВ

1. Сутність оборотних активів підприємств та особливості їх організації.
2. Необхідність визначення потреби в оборотних активах підприємства. Методи нормування.
3. Нормування оборотних активів для створення виробничих запасів.
4. Розрахунок нормативу оборотних активів економічним методом.
5. Показники використання оборотних активів.

1. Сутність оборотних активів підприємств та особливості їх організації

Оборотні активи споживаються в одному виробничому циклі і їхня вартість повністю переноситься на вартість виготовленої продукції. При цьому одна їх частина в речовій формі входить у створений продукт і набирає товарної форми, в якій її буде використано споживачем; інша – також повністю споживається в процесі виробництва, але, втрачаючи свою споживну вартість, у речовій формі в продукт праці не входить.

Оборотні активи поділяються на 2 групи:

1. Виробничі оборотні фонди.
2. Фонди обертання.

До **виробничих оборотних фондів** відносяться: сировина, матеріали, паливо, запасні частини, пальне, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, інші матеріальні цінності. Основне їх призначення полягає в забезпеченні планомірного та ритмічного процесу виробництва на підприємствах і об'єднаннях.

До **фондів обертання** включають готову продукцію, грошові кошти на рахунках у банку й у касі підприємства, кошти в розрахунках та ін. Основне їх призначення полягає в забезпеченні грошовими коштами планомірного процесу обертання на підприємствах.

У залежності від джерел формування оборотні активи поділяються на власні, позикові та залучені.

Встановлення на підприємствах необхідного складу та структури оборотних активів, визначення їх потреб та джерел формування, а також контролю за зберіганням і ефективністю їх використання називається **організацією оборотних активів**.

Склад оборотних коштів – це сукупність окремих елементів оборотних виробничих фондів і фондів обігу.

Структура оборотних коштів – це питома вага вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі оборотних коштів.

2. Необхідність визначення потреби в оборотних активах підприємства. Методи нормування

Визначення потреби в оборотних коштах здійснюється через їх нормування. На нормування оборотних коштів впливає ряд факторів:

- умови постачання підприємств товарно-матеріальними цінностями;
- організація процесу виробництва;
- умови реалізації продукції.

Головна **мета нормування** оборотних активів – визначення економічно обґрунтованої величини власних оборотних коштів в мінімальному розмірі, що забезпечує безперебійне фінансування очікуваних витрат на виробництво

і реалізацію продукції, а також здійснення розрахунків із споживачами у встановлені терміни.

Норма – це відносна або мінімальна величина оборотних активів, що обчислена у встановленому порядку за кожним їх видом, яка необхідна для розрахунку нормативу.

Норматив – це мінімальний розмір власних оборотних активів у грошовому виразі, необхідний підприємству для забезпечення нормального, безперервного процесу виробництва, реалізації продукції та розрахунків. Нормування здійснюється по таким статтям оборотних активів:

1. Сировина і матеріали.
2. Допоміжні матеріали.
3. Паливо.
4. Тара і тарні матеріали.
5. МШП.
6. Запасні частини.
7. Незавершене виробництво.
8. Напівфабрикати власного виробництва.
9. Готова продукція.
10. Витрати майбутніх періодів.

Нормування обігових коштів може здійснюватися 3 методами:

- прямим;
- економічним;
- методом коефіцієнтів.

3. Нормування оборотних активів прямим методом

У складі виробничих запасів найбільшу питому вагу мають сировина, основні матеріали й покупні напівфабрикати.

Норматив обігових коштів цих запасів визначається з формули:

$$H = B_o \times N, \quad (1)$$

де H – норматив оборотних коштів для сировини, матеріалів і купованих напівфабрикатів;

B_o – одноденні витрати сировини, матеріалів, напівфабрикатів;

N – норма оборотних коштів.

Норма обігових коштів запасів включає такі елементи:

- транспортний запас;
- підготовчий запас;
- технологічний запас;
- поточний (складський) запас;
- гарантійний (страховий) запас.

4. Розрахунок нормативу оборотних активів економічним методом

Установлення потреби в оборотних коштах прямим методом передбачає виконання розрахунків для кожного елемента оборотних коштів. Вони здійснюються на тривалий період і не передбачають раптових змін асортименту продукції, технології виробництва, умов постачання та збуту. Через це обчислений методом прямого розрахунку норматив потребує щорічного коригування з урахуванням змін виробничої програми і швидкості обороту оборотних коштів. Для корекції використовується економічний метод розрахунку.

Особливість визначення потреби в оборотних коштах економічним методом полягає в тому, що норматив на поточний рік ділять на дві частини: виробничий та невиробничий нормативи.

Для визначення нормативу оборотних коштів на плановий рік виробничий норматив збільшується відповідно до темпів зростання виробничої програми в плановому періоді, а невиробничий норматив збільшується на 50 % від зростання виробничої програми. Отримана загальна сума нормативу зменшується на суму коштів, що вивільняються в результаті планового прискорення оборотності оборотних коштів.

5. Показники використання оборотних активів

Основним оціночним абсолютним показником, що характеризує оборотні активи є розмір власних оборотних коштів підприємства. Це – оборотні активи, що фінансуються за рахунок власного капіталу. Наявність ВОК означає не лише здатність сплатити поточні борги, а й можливість розширення виробництва.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів на підприємствах використовуються різноманітні показники, що можна виділити у 4 групи:

1. Показники, що характеризують загальну величину оборотних активів. До них відносять: коефіцієнт оборотності оборотних активів; період обороту оборотних активів; тривалість операційного, виробничого та фінансового циклів підприємства; рентабельність оборотних активів.

2. Показники, що характеризують запаси. До них відносять: коефіцієнт оборотності запасів; період обороту запасів; коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами.

3. Показники, що характеризують дебіторську заборгованість. До них відносять: коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; період обороту дебіторської заборгованості; коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість та коефіцієнт простроченості дебіторської заборгованості.

4. Показники, що характеризують грошові активи. До них відносять: коефіцієнт оборотності грошових активів; період обороту грошових активів;

коефіцієнт абсолютної ліквідності та коефіцієнт та коефіцієнт участі оборотних активів в грошових активах підприємства.

Тема: КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

1. Необхідність кредитування. Види кредитів.
2. Порядок видачі кредиту.
3. Порядок погашення кредиту.

1. Необхідність кредитування. Види кредитів

Кредит – це форма позичкового капіталу, що надається на умовах повернення і обумовлює виникнення кредитних відносин між тим, хто надає кредит, і тим, хто його отримує.

Особливості механізму кредитування:

1. Процентна ставка за кредитом на триваліший термін, як правило, вища, ніж по аналогічному кредиту, але на менший термін.
2. Кредити без забезпечення є дорожчими, ніж забезпечені заставою.
3. Існують вимоги щодо необхідності фінансування позичальником частини кредитованого проекту за рахунок власних коштів.
4. Деякі банки встановлюють відсутні штрафи при достроковому погашенні кредиту.
5. Банківські установи використовують різні методи нарахування відсотків: «факт/факт», «30/360» і «факт/360».

Розрізняють такі види кредитів:

- банківський кредит;
- комерційний (товарний) кредит;
- лізинговий кредит;
- іпотечний кредит;
- споживчий кредит.

За строками користування кредити поділяються на:

1. Строкові.
2. До запитання.
3. Прострочені кредити.
4. Відстрочені кредити.

За методами надання розрізняють кредити:

- надані у разовому порядку;
- відповідно до відкритої кредитної лінії без погодження кожного разу з банком його умов;
- гарантовані.

2. Порядок видачі кредиту

Схема оформлення кредиту полягає у послідовному виконанні наступних етапів:

1. Попередні переговори. Перед укладенням кредитного договору банки зобов'язані надати споживачу в письмовій формі інформацію про умови кредитування, а також орієнтовну сукупну вартість кредиту, зазначивши таке:

- а) найменування та місцезнаходження банку - юридичної особи та його структурного підрозділу;
- б) умови кредитування:
  - можливу суму кредиту;
  - строк, на який кредит може бути одержаний;
  - мету, для якої кредит може бути використаний;
  - форми та види його забезпечення;
  - необхідність здійснення оцінки майн;
  - наявні форми кредитування з коротким описом відмінностей між ними, у тому числі між зобов'язаннями споживача;
  - тип процентної ставки;
  - переваги та недоліки пропонованих схем кредитування;
- в) орієнтовну сукупну вартість кредиту з урахуванням:
  - процентної ставки за кредитом, вартості всіх супутніх послуг, а також інших фінансових зобов'язань споживача, які пов'язані з отриманням, обслуговуванням і погашенням кредиту;
  - варіантів погашення кредиту, включаючи кількість платежів, їх періодичність та обсяги;
  - можливості та умов дострокового повернення кредиту;
- г) інші умови, передбачені законодавством.

2. Подання в банк заяви та інших документів на отримання кредиту. Разом із клопотанням-заявою позичальник подає банку різного роду підтверджуючі документи.

3. Оцінка банком ефективності комерційної угоди підприємства та згода банку на надання кредиту.

4. Підписання кредитного договору та договору застави між підприємством і банком.

Кредитний договір – документ, що укладається між банком і позичальником про взаємні зобов'язання по видачі, використанню й погашенню позик.

5. Надання кредиту.

6. Контроль банку за виконанням підприємством умов кредитування.

3. Порядок погашення кредиту

Порядок погашення кредиту – це спосіб погашення основної його суми і нарахованих відсотків.

Способи погашення кредиту:

1. Одноразове погашення основної суми боргу з нарахуванням простого або складного відсотку.
2. Погашення основної суми боргу в розстрочку (рівними частинами).
3. Інші способи погашення боргу (напр., щорічні рівномірні виплати).

Погашення кредиту і відсотків по ньому здійснюється платіжним дорученням позичальника з його поточного рахунку, а за особливих умов – платіжною вимогою банку в порядку або банківським ордером.

Тема: ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА

1. Поняття основних засобів та необхідність їх відтворення.
2. Знос і амортизація основних засобів.
3. Показники стану, руху та ефективності використання основних засобів.

1. Поняття основних засобів та необхідність їх відтворення

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 7 **основні засоби** – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Основні засоби поділяються на:

1. Виробничі основні фонди:
  - активна частина;
  - пасивна частина.
2. Невиробничі основні фонди.

Відтворення основних засобів – це процес безперервного їх поновлення. Розрізняють просте та розширене відтворення.

За *простого відтворення* основних засобів здійснюється заміна окремих зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування на аналогічне для відновлення попереднього рівня виробничої потужності.

Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

Основними джерелами фінансування основних засобів є:

1. Власні кошти підприємств.
2. Кошти власників.
3. Кошти інвесторів.
4. Кошти державного (місцевого) бюджету.
5. Банківські кредити.

2. Знос і амортизація основних засобів

Знос основних засобів – сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.

Розрізняють два види зносу основних засобів:

- фізичний;
- моральний.

Фізичний знос – це поступова втрата основними засобами споживної вартості в процесі експлуатації.

Моральний знос – це знос основних засобів унаслідок створення нових, більш прогресивних і економічно ефективних машин та устаткування.

Амортизація – систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

За П(С)БО 7 нарахування амортизації може здійснюватись такими методами:

1. Прямолінійний.
2. Зменшення залишкової вартості.
3. Прискореного зменшення залишкової вартості.
4. Кумулятивний.
5. Виробничий.

3. Показники стану, руху, забезпеченості та ефективності використання основних засобів

При оцінці стану і руху основних засобів обчислюють:

1. Коефіцієнт зносу основних засобів, що показує рівень зносу основних засобів.

2. Коефіцієнт придатності основних засобів, що дозволяє визначати якою мірою наявні у підприємства основні засоби придатні для подальшого їх використання (експлуатації).

3. Коефіцієнт надходження основних засобів. Показує частку введених в експлуатацію нових основних засобів у загальній вартості основних засобів.

4. Коефіцієнт вибуття основних засобів. Характеризує інтенсивність вибуття основних засобів.

До показників забезпечення підприємства основними засобами включають:

1. **Фондомісткість** виробництва. Характеризує забезпеченість підприємства основними засобами.
2. **Фондоозброєність** праці. Показує величину основних засобів на одного працівника.
3. **Механомісткість** виробництва. Характеризує забезпеченість підприємства активною частиною основних засобів.
4. **Механоозброєність** праці. Показує величину активної частини основних засобів на одного працівника.

Ефективність використання основних засобів характеризують:

1. **Фондовіддача**. Характеризує ефективність використання основних засобів. Відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних засобів.
2. **Рентабельність** основних засобів. Визначає рівень використання основних засобів.

Тема: ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1. Зміст, завдання та методи фінансового планування.
2. Зміст і структура фінансового плану підприємства.

1. Зміст, завдання та методи фінансового планування

Фінансове планування – це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді.

Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності необхідними джерелами фінансування.

Основними **завданнями** фінансового планування на підприємстві є:

- забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами;
- установлення раціональних фінансових відносин з суб'єктами господарювання, банками, страховими компаніями тощо;
- визначення шляхів ефективного вкладення капіталу, оцінювання раціональності його використання;
- виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів;
- здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів.

Фінансове планування пов'язане з плануванням виробничої діяльності підприємства. Показники всіх планових фінансових інструментів базуються на планах з обсягу виробництва, асортименту товарів і послуг, собівартості

продукції. Вони повинні створювати необхідні фінансові умови для успішного виконання цих планів.

Принципи фінансового планування:

1. Принцип фінансового співвідношення строків.
2. Принцип платоспроможності.
3. Принцип рентабельності капіталовкладень.
4. Принцип збалансованості ризиків.
5. Принцип пристосування до потреб ринку.
6. Принцип максимальної рентабельності.

До методів фінансового планування належать:

- 1) балансовий;
- 2) нормативний;
- 3) розрахунково-аналітичний;
- 4) оптимізація планових розрахунків;
- 5) економіко-математичне моделювання.

2. Зміст і структура фінансового плану підприємства

Фінансовий план – це найважливіший елемент бізнес-плану, який складається як для обґрунтування конкретних інвестиційних проектів, так і для управління поточною та стратегічною фінансовою діяльністю.

Цей розділ бізнес-плану включає такі складові:

- прогноз обсягів реалізації;
- баланс грошових надходжень та витрат;
- таблицю доходів та витрат;
- прогнозований баланс активів і пасивів підприємства;
- розрахунок точки беззбитковості.

Складання фінансового плану може відбуватися в три етапи.

1. Аналіз очікуваного виконання фінансового плану поточного року.
2. Розгляд та вивчення виробничих, маркетингових показників, на основі яких розраховуватимуться планові фінансові показники.
3. Розробка проекту фінансового плану.

Тема: БАНКРУТСТВО ТА ФІНАНSOVA САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

1. Суть і види банкрутства.
2. Порядок оголошення підприємства банкрутом.
3. Санація підприємств.

1. Суть і види банкрутства

Нормативне регулювання питань банкрутства здійснюється на підставі Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або

визнання його банкрутом” від 14.05.1992 № 2343-ХІІ зі змінами і доповненнями.

Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Причини виникнення банкрутства поділяють екзогенні та ендогенні.

Існують наступні види банкрутства:

- реальне банкрутство;
- технічне банкрутство;
- навмисне банкрутство;
- фіктивне банкрутство.

Розрізняють три фази кризи:

а) легка фінансова криза – фаза кризи, яка безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства за умови переведення його на режим антикризового управління;

б) глибока фінансова криза – фаза, яка загрожує подальшому існуванню підприємства і потребує негайного проведення фінансової санації;

в) фінансова катастрофа – кризовий стан, який не сумісний з подальшим існуванням підприємства і призводить до його ліквідації.

2. Порядок оголошення підприємства банкрутом

Послідовність дій зацікавлених сторін щодо оголошення підприємства банкрутом чи його санації складається з наступних етапів:

1. Підстави та порядок подання заяви про порушення справи про банкрутство боржника.
2. Ухвала про порушення справи про банкрутство.
3. Підготовче засідання.
4. Попереднє засідання господарського суду.
5. Проведення зборів кредиторів і утворення комітету кредиторів.
6. Визнання боржника банкрутом.

В результаті провадження справи про банкрутство боржника може винестися одне з наступних рішень:

а) **санація** – це система заходів, спрямованих на оздоровлення фінансового стану підприємства, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації боргів та капіталу і (або) зміною організаційної та виробничої структури боржника.

б) **мирова угода** – це процедура досягнення домовленості між боржником та кредиторами щодо пролонгації строків сплати належних кредиторам платежів або щодо зменшення суми боргів.

в) **ліквідаційна процедура** – це сукупність заходів, спрямованих на задоволення вимог кредиторів продажем майна боржника та ліквідацією його як юридичної особи.

За відсутності пропозицій щодо проведення санації або в разі незгоди кредиторів з її умовами, а також коли не досягнуто домовленості про укладення мирової угоди, господарський суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

3. Санація підприємств

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Санація може здійснюватись у таких випадках:

- необхідності забезпечення розвитку пріоритетних галузей народного господарства, більш важливих підприємств в силу їх значущості для народного господарства;

- переорієнтації підприємницької діяльності;

- здійснення антимонопольних заходів;

- за ініціативою суб'єкта господарювання, який знаходиться в кризі, якщо існує загроза оголошення його банкрутом у майбутньому;

- за рішенням господарського суду;

- за рішенням кредиторів відмовитися від частки своїх вимог з метою, щоб підприємство продовжувало свою діяльність, або коли вони бачать в санації можливість врятувати свій капітал;

- коли боржник за власною ініціативою звертається до господарського суду з заявою про порушення справи про своє банкрутство у випадках, якщо є фінансова неспроможність або існує реальна загроза такої неспроможності;

- коли закінчився місячний термін після опублікування заяви про порушення справи про банкрутство цього підприємства і коли надійшли пропозиції від фізичних і юридичних осіб, які бажають задовольнити вимоги кредиторів до боржника;

- за ініціативою фінансово-кредитної установи у випадках оголошення клієнта неплатоспроможним;

- за ініціативою заставодержателя цілісного майнового комплексу підприємства у випадках невиконання зобов'язань, забезпечених іпотекою майнового комплексу та ін.

За формальними ознаками розрізняють два **види санації**:

а) санація без залучення на підприємство додаткових фінансових ресурсів;

б) санація із залученням нового фінансового капіталу.

Організаційні заходи санації передбачають:

- злиття збиткового підприємства з фінансово здоровим;
- перетворення підприємства в інше за формою власності;
- закриття нерентабельних виробництв;
- введення зовнішнього управління майном;
- продаж частини майна підприємства-боржника або передача його в оренду;
- орієнтація програми виробництва та продажу на потреби ринку;
- перегляд і створення системи контролю затрат;
- зміна загальної виробничої структури шляхом створення на базі підрозділів підприємства самостійних госпрозрахункових одиниць;
- перегляд та зміна виробничого процесу, технологій виробництва;
- перевірка компетенції керівників і спеціалістів з подальшою їх заміною при необхідності;
- створення спеціальних служб контролю за діяльністю підприємства.

Фінансові заходи санації включають:

- погашення боргів підприємства;
- реструктуризацію боргів, переоформлення короткострокових кредитів у довгострокові;
- випуск і розміщення цінних паперів для мобілізації додаткових фінансових ресурсів і збільшення капіталу підприємства та ін.

Тема: ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

1. Оцінювання фінансового стану підприємств, його необхідність і значення.
2. Показники фінансового стану підприємств.

1. Оцінювання фінансового стану підприємств, його необхідність і значення

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Метою оцінювання фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і використання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Основними **завданнями** аналізу фінансового стану є:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;

- дослідження ефективності використання майна та формування капіталу підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивне оцінювання динаміки та стану ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості підприємства;
- оцінювання становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісне оцінювання його конкурентоспроможності;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

2. Показники фінансового стану підприємств.

Існує досить велика кількість показників, які характеризують фінансовий стан підприємства. Виділяють такі групи показників:

- оцінювання майнового стану підприємства;
- аналіз прибутковості;
- оцінка ліквідності та платоспроможності;
- визначення фінансової стійкості та аналіз стабільності підприємства;
- оцінка рентабельності;
- аналіз ділової активності.

Систематичний аналіз фінансового стану підприємства не завжди має здійснюватись за всіма групами показників. Необхідна кількість та види показників обираються залежно від конкретної мети аналізу.

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані:

- балансу (звіту про фінансовий стан);
- звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід);
- звіту про рух грошових коштів;
- звіту про власний капітал;
- приміток до річної фінансової звітності;
- дані статистичної звітності та оперативні дані.

Успішність аналізу визначається різними факторами. Рекомендується п'ять основних принципів, які доцільно враховувати при здійсненні фінансового аналізу.

1. Перед початком виконання будь-яких процедур необхідно скласти достатньо чітку програму аналізу.

2. Схема аналізу повинна бути побудована за принципом "від загального до конкретного". Спочатку дається опис найбільш загальних, ключових характеристик об'єкта аналізу і лише потім починають аналіз окремих випадків.

3. Будь-які відхилення від нормативних або планових показників, навіть якщо вони мають позитивний характер, повинні ретельно аналізуватися.

4. Завершеність і цільність аналізу значною мірою визначається обґрунтованістю сукупності критеріїв, що використовуються.

5. Здійснюючи аналіз, не слід без потреби намагатися досягти надмірної точності оцінок.

3. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. БАЗОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Онисько С.М., Марич П.М. Фінанси підприємств: [Підручник]. - 2-ге вид., випр. і доп.-Львів: Магнолія плюс, 2006.

10.2. ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами і доповненнями).

3. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (зі змінами і доповненнями)

4. Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті. Інструкція N 22 Затв. постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р.

5. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України від 14.05.1992 № 4212-VI (зі змінами і доповненнями).

6. Біла О.Г. Фінанси підприємств [навч. посіб.] / О. Г. Біла. – Львів : Магнолія-2006, 2009. – 382 с.

7. Власова Н.О., Круглова О.А., Безгінова Л.І. Фінанси підприємств: [навч. посіб.] - Київ: ЦУЛ, 2007. – 271 с.

8. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз [навч. посіб.- 3-є вид., перероб. і доп.] / П.Л.Гордієнко, Л.Г.Дідковська, Н.В.Яшкіна.- К.: Алерта, 2011. - 520 с.

9. Гроші та кредит : [підручник: — 6-ге вид., перероб. і доп.] / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.] ; за наук. ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2011. – 590 с.

10. Контролінг [навч. посіб.] / Г. О. Швиданенко. - К. : КНЕУ, 2008. - 264 с.

11. Копилюк О.І. Банківські операції [навч. посіб. - 2-е вид., випр. і доп.] / О.І.Копилюк, О.М.Музичка. - К.: Кондор, 2012.- 536 с.

12. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств [навч. посіб.] / О. О. Непочатенко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 322 с.

13. Організація і методика економічного аналізу : [навч. посіб.] / Т. Д. Косова, П. М. Сухарев, Л. О. Ващенко та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 527 с.

14. Пазинич В. І, Шулешко А. В. Фінансовий менеджмент [навч. посіб.]. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 408 с.

15. Селівестрова Л.С. Фінансовий аналіз [навч.-метод. посіб.] / Л.С.Селівестрова, О.В.Скрипник; за ред. С.М.Безругченка. - К.: ЦУЛ, 2012.- 274 с.
16. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: Підручник для студентів ВНЗ, слухачів факультетів післядипломної освіти. – К., 2010. — 550 с.
17. Сідельникова Л.П. Податкова система [навч. посіб.] / Л.П.Сідельникова, Н.М.Костіна. - К.: Ліра-К, 2012.- 576 с.
18. Тюріна Н.М. Антикризове управління [навч. посіб.] / Н.М.Тюріна, Н.С.Карвацка, І.В.Грабовська.- К.: ЦУЛ, 2012.- 448 с.
19. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: [навч. посіб.]. - 2-е вид., перероб, та доп. - Київ: Кондор, 2007. – 400 с.
20. Шило В.П., Ільїна С.Б., Доровська С.С., Барабанова В.В. Фінанси підприємств (за модульною системою навчання): [теор.-практ. посіб.] - Київ: ВД "Професіонал", 2006. – 288 с.

10.3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Фінанси підприємств» для студентів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит» та спеціальності 6.050100 «Економіка підприємства» денної і заочної форм навчання та навчально-консультаційних центрів / В.М. Вовк, В.Л.Поліщук, Рівне: НУВГП, 2006.
2. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни «Фінанси підприємств» для студентів напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання / Вовк В.М., Мосійчук М.М., Шорнікова С.В. - Рівне: НУВГП, 2012.